

Michał Dzik¹

Sesja nubiolologiczna „Chrześcijanie Nilu i Sahary. Polskie badania archeologiczne średniowiecznego dziedzictwa Sudanu”, Rzeszów, 31 maja 2017 r.

W maju 2017 r. na Uniwersytecie Rzeszowskim odbyła się sesja poświęcona historycznej Nubii – wielkiemu ośrodkowi cywilizacji doliny Nilu położonemu w północnej części Sudanu. Sesja została zorganizowana przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego (IA UR), Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych Polskiej Akademii Nauk (IKŚiO PAN) oraz Fundację Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego.

Zgodnie z tematem przewodnim w trakcie spotkania przedstawiony został przede wszystkim dorobek polskich badań archeologicznych nad okresem średniowiecznym. Znalazły się w nim jednak również wystąpienia dotyczące badań etnograficznych oraz współczesnego Sudanu. Ze względu na fakt, iż w Rzeszowie było to pierwsze wydarzenie naukowe poświęcone Nubii, zdecydowano się nadać wystąpieniom charakter popularyzatorski i uczynić spotkanie otwartym dla wszystkich zainteresowanych archeologią nad Nilem.

Sesję otworzył dziekan Wydziału Socjologiczno-Historycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego dr hab. Paweł Grata, prof. UR, a przewodniczył jej dyrektor Instytutu Archeologii dr hab. Andrzej Rozwałka, prof. UR. Meritum wydarzenia stanowiło sześć wykładów przedstawionych przez badaczy związanych z IKŚiO PAN, Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Warszawskiego (CAŚ UW) oraz Instytutem Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

¹ Dr Michał Dzik, Instytut Archeologii, Wydział Socjologiczno-Historyczny, Uniwersytet Rzeszowski, ul. Moniuszki 10, 35-015 Rzeszów, e-mail: mdzik@ur.edu.pl

Wykład otwierający przedstawił dr hab. Stefan Jakobielski (IKŚiO PAN) – nestor polskich badań archeologicznych w Nubii i wybitny jej znawca, wieloletni kierownik ekspedycji w Starej Dongoli, stolicy średniowiecznego królestwa Makurii. W swym wystąpieniu zatytułowanym *Co wydarzyło się w Faras?* omówił okoliczności odkrycia i historię badań najslynniejszego obiektu średniowiecznej Nubii, czyli katedry w Faras – eksplorowanej przez ekspedycję prof. Kazimierza Michałowskiego w latach 1961–1964. Szczególnej wartości wystąpieniu nadawał fakt, że Stefan Jakobielski był uczestnikiem tych badań.

Drugim z prelegentów był dr hab. Bogdan Żurawski, prof. PAN (IKŚiO PAN) – kierownik licznych ekspedycji archeologicznych w Sudanie. W wykładzie *Rafaelion w Banganarti. Wykopaliska 2001–2017* warszawski uczone omówił rezultaty swych wieloletnich badań prowadzonych w ważnym chrześcijańskim centrum kulturowym królestwa Makurii. Ufortyfikowana osada w Banganarti została zbudowana wokół kościoła wzniesionego w VII w. n.e. i dedykowanego archaniołowi Rafałowi. Świątynia znana jest m.in. z malowideł ściennych będących cennym źródłem ikonograficznym oraz z ponad tysiąca inskrypcji zachowanych na jej ścianach, a wrytych przez przybywających tu przez setki lat pielgrzymów.

Do wyników badań w Banganarti nawiązywały również kolejne dwa wystąpienia. W pierwszym z nich – pt. *Ryby, ptaki, ssaki. O ceramice chrześcijańskiej Nubii i tym, co na niej znaleźć można* – mgr Aneta Cedro, ceramolog z IKŚiO PAN, zajęła się ornamentyką wyrobów garncarskich. Ich zdobienie zwraca uwagę zarówno ze względu na walory estetyczne (m.in. malowane motywy roślinne i zwierzęce), jak i treści symboliczne (znaki krzyża, monogramy imion archaniołów itp.). Aneta Cedro omówiła też zagadnienie zmienności ornamentyki w czasie, podkreślając konieczność prowadzenia bardziej szczegółowych studiów w celu jej rozpoznania.

Czwarty wykład, autorstwa piszącego te słowa, zatytułowany *Jak mieszkało w cieniu kościoła w Banganarti między VI a XIV wiekiem*, służył przedstawieniu wybranych zagadnień związanych z życiem mieszkańców wymienionej w tytule osady oraz współczesnych metod badań ich domostw. Podstawowych i cennych danych dostarczają tu prowadzone od kilku lat badania tamtejszych domów, zachowanych niekiedy do poziomu sklepień, choć wzniesionych z cegły mułowej. Warto dodać, że dalsze i bardziej kompletne ich rozpoznanie będzie możliwe dzięki realizowanemu od 2017 r. grantowi NCN: *Archanioły i szarańcza. Życie codzienne w Banganarti, centrum pielgrzymkowym*

nad środkowym Nilem, między VI a XVI wiekiem, kierowanemu przez dra hab. B. Żurawskiego.

Wyniki interesujących interdyscyplinarnych badań przedstawił dr Mariusz Drzewiecki (IKŚiO PAN) w wykładzie: *Tylko pradawna rasa olbrzymów była w stanie zbudować takie budowle. Uwag kilka na temat budowli obronnych w dolinie Nilu Środkowego*. M. Drzewiecki zajmuje się średniowiecznymi i nowożytnymi fortyfikacjami w Nubii, przy czym w swej pracy wykorzystuje nie tylko źródła archeologiczne i pisane, ale też etnograficzne. W wykładzie zaprezentował m.in. wyniki własnych badań nad postrzeganiem dawnych założeń obronnych przez współczesnych mieszkańców Nubii.

Wystąpienie zamykające sesję przedstawił dr hab. Mahmoud El-Tayeb (CAŚ UW) – znakomity archeolog eksplorujący m.in. wczesno-średniowieczne królewskie nekropolie w Zumie. Na prośbę organizatorów w wykładzie zatytułowanym *Sudan. Kraj i ludzie* skoncentrował się jednak na przedstawieniu uczestnikom sesji obrazu współczesnego Sudanu, ze zwróceniem uwagi na czynniki geograficzne, religijne, etniczne, a także polityczne, które wpłynęły na jego silne zróżnicowanie. Obrady sesji zakończyła kilkudziesięciominutowa dyskusja. W jej trakcie podkreślono m.in. wartość rozwijanej od 2015 r. współpracy naukowej między Instytutem Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego a Instytutem Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych Polskiej Akademii Nauk w zakresie badań archeologicznych w Sudanie, ważnej dla rozwijania metodologii prac wykopaliskowych, ale również dla popularyzacji wiedzy o średniowiecznej Nubii w Polsce.